

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE
LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Cena oglasov po dogovoru. Rokopisi se ne vračajo.

Naročnina: Zedinjene države (izven Chicago) in Kanada \$4.00 na leto, \$2.00 na pol leta in \$1.00 na tri mesece; Chicago \$5.50 na leto, \$2.75 na pol leta, \$1.40 na tri mesece, in za inozemstvo \$7.00.

Naslov na vas, kar ima stik s listom:

"PROSVETA"

2657 So. Lawrence Avenue, Chicago, Illinois.

"THE ENLIGHTENMENT"

Organ of the Slovene National Benefit Society.

Owned by the Slovene National Benefit Society.

Advertising rates on agreement.

Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$4 per year; Chicago \$5.50, and foreign countries \$7.00 per year.

Datum v oklepaju n. pr. (Julija 30-19) poleg vsakega imena in naslova pomeni, da vam je s tem dnevom potekla naročnina. Posvetite jo pravčasno, da se vam ne utavi list.

KAJ LAHKO STORE?

Governer države Ohio in governer Marylanda sta nase obrnila pozornost, ker sta izjavila, da bosta uvedla kazensko postopanje proti profitarjem, če ne odnehajo s svojo igro, ki povzroča nepokoj v industriji.

Veliki dnevniki, ki zagovarjajo privatne interese in so se zdaj potuhnil, ker se je v ljudstvu vzbudila splošna nejevolja, ironično vprašujejo, kaj pa lahko governerji store za odpravo draginje. Temu pa dostavljajo, da draginje ni nič novega in da v visokih cenah ni nič kaznjivega.

Governerji lahko prav veliko store za odpravo draginje, če imajo resno voljo nastopiti proti nji. Oni imajo moč, da skličejo legislature k izrednemu zasedanju in jim predlože take postavbe, s katerimi bo lahko trdo prijeti profitarje in tudi regulirati cene v svoji državi, da jih ne bodo profitarji poljubno navijali.

Ce danes profitarstvo še ni zločin, ki se kaznuje z večletno ječo, je temu vzrok, ker nimamo takih postav. Toda legislature vsake države lahko sprejme postavbe, po katerih so profitarji kaznujejo, če se jim dokaže profitarstvo.

Governerji lahko veliko store za odpravo draginje, če imajo trden sklep, da nastopijo proti dražilcem živil. Kakor hitro bo le en governer odločno nastopil proti profitarstvu, bo ljudstvo v drugih državah zahtevalo, da se v njih državah ravno tako postopa s profitarji.

Kadar se to zgodi, ne bodo veliki dnevniki več ironično vpraševali, kaj lahko governerji store za odpravo draginje.

Nam ni znano, če imajo v državah Ohio in Maryland postavbe, da lahko uvedejo kazensko postopanje proti profitarjem. Ali vemo pa, da governerja teh dveh držav lahko mnogo storita, če se nimajo takih postav, da jih legislature vzakonita. Se nikdar ni bil čas tako ugoden za vzakonjenje takih postav, kot sedaj, ko so profitarji s svojo lakomnostjo razburili vse ameriško ljudstvo, da je v njem nastalo močno hrepenje, da se profitarji najobčutnejše kaznujejo.

Vprav pred nekaj dnevi je mr. Stone, predsednik organizacije železniških strojevodij izjavil pred kongresnim odsekom, da mogoče pride tako daleč, da bo najuspešnejše sredstvo proti profitarjem oddelek strelcev, ker so povzročitelji nepokoj v industriji. In če profitarji ne odjenjajo z navijanjem cen, se lahko zgodi, da te besede postanejo splošna želja ameriškega ljudstva, katero kongres zapiše v kazenski zakonik. Seveda ne bo tako daleč prišlo, ker bodo profitarji spoznali, da zanje postaja položaj nevaren in se bodo saj za toliko časa potuhnil, da mine zanje nevarnost. Zato je pa neumno vpraševati, kaj lahko governerji store za odpravo draginje in obrambo konzumentov.

Mlatenje prazne slame. — Na delavskem strokovnem kongresu v Amsterdamu so se zopet prepirali, kdo je povzročil vojno. Mnenje delavskih zastopnikov je ravno tako različno kot diplomatov in političarjev in nikakor ni pričakovati, da bo enotno, ker se strasti še niso umaknile treznemu prevdanku. In če bi bilo to mnenje enotno, ali bi kaj koristilo delavcem? Delavci niso vendar poslali svojih zastopnikov na mednarodno konferenco, da se dožene krivda, kdo je povzročil vojno, saj je bilo o vzrokih vojne že toliko povedanega in napisanega, da si je lahko vsak delavec ustvaril svoje mnenje.

Vojna je končana in delavci so poslali svoje zastopnike na konferenco, da razpravljajo o sredstvih za zboljšanje delavskega položaja, da ne bodo delavci živeli v takih razmerah kot pred vojno. Skoraj tretjina Evrope je v razvalinah; vse civilizirani svet trpi na posledicah vojne in v nekaterih krajih še vihra bojna vihra, zato bi bilo važnejše, da konferenca razpravlja o rekonstrukciji in o trajnem miru, kakor da zapravlja čas z debatami, kdo je povzročil vojno, ker so tako razprave v času, ko delavstvo največ trpi na posledicah vojne, mlatenje prazne slame.

Kakšnih oficirjev ne potrebuje Amerika? — Ljudstvo pravi, če višji oficirji niso vedeli, kaj se godi na kazenski farmi štev. 2, tedaj so nepotrebni, če so pa vedeli, kaj se godi in niso odpravili teh razmer, so postali tudi nepotrebni.

DOPISI.

Ralph, Mich. — Delavske razmere v tukajšnji okolici so iste, kot drugje, kjer delavci niso organizirani. Delodajalci nam plačajo en cent manj od debila kot so lani. Jaz ne razumem iz katerega vzroka, saj so življenske potrebe vendar dražje, kot so bile lani in deske se menda tudi niso sešile. Iz vsega tega se razvidi, kako lakomni so naši delodajalci. Ko bi se organizirali, bi bilo morda drugače in mi bi ne bili tako izkoriščani kot smo pa tako. Toda, kakor se razvidi, bodo naši gospodarji kmalo postali bolj ponažni, ker jim bo prišlo primanjkovati delavcev, ker so se pričeli gozdarji delavci izseljevati preko "luže". Mogoče, da bodo kmalo pričeli boljše plačevati. Saj je to v resnici sramota, delati za petdeset dolarjev in hrano na mesec in 12 ur na dan. Kdor ima plačo od kosa, ta nekoliko več znači, pa mora bolj trdo delati.

V tukajšnji gozdarski naselbini smo štirje Slovenci in smo organizirali pečlarski klub. Dobili je številko 2. Kar se tiče kluba samega, še ni predlobo. Toda najlažje je, kadar je treba prijeti za kuharico. To ni nič kaj prijetno delo, ko se moram sukati okrog peči, kot medved na hrčki. Včasih jed preveč osolim, drugič premalo, potem je vaaka jed priprana, ako hočem kuhati riž, mi kmalo postane posoda premajhna, ko hočem skuhati žgance, se napravi močnik, itd. Toda, kaj bom pravil o vseh krizih in težavah pečlarskega stanu. Saj vsekakor sam ve, kdor je že bil toliko "arežen", da je moral biti za kuharico.

Postelje imamo pa ravno take, kot so nam nekoč pripovedovali o puščavnikih, da so imeli kamen za podglavnico. Mi se toliko razlikujemo, da imamo samo polena, da jih na ta način spimo in zajtrk lahko skuhamo s suhimmi drvmi.

Nekoč sem nekaj čital, da je Gajžla objavil nekako prošnjo za "polkterke", da ima bolj mehke stol, oziroma, da na mehkem sedi. Jaz sem si pa mislil pri tem, oh, kako prav bi mi prišlo ti polkterki, da bi vsaj moja težka glava počivala na mehkem. Da, kako so nekateri srečljivi lahko na mehkem sedijo, mi pa moramo na trda polena pokladiati naše ušeske glave.

Tudi jaz bi razposlal kako tako prošnjo, toda nimam dosti upanja, da bi se me kaka slovenska deklica usmiliła ter mi poslala polkterek. Sicer izbirčen nisem in vsak mi je dobro došel, ako bi bil le nekoliko mehkejši, kot so tukajšnja polena.

J. Fende, član pečlarskega kluba, št. 2.

Dead Man, Conlee, Mont. — Nobenemu se ni treba prestrašiti, kdor bo prečital ta naslov. Tukajšnja okolica je v enem osiru jako lepa in prijetna, ter nima prav nobenega stika s tako "strašnim" imenom. Pred nekaj leti je bilo ubitih v tem kraju nekaj oseh in od tega časa je to ime.

Kakor so mi pripovedovali rojaki, so delavske razmere bolj slabe, kot dobre. Navadno delajo tri do štiri dni v tednu. Edino rudnik št. 4. v Carpenter Creeku obratuje s polno paro, to je vseh šest dni v tednu.

Poljski pridelki v Montani so najboljše obrodili v Red Lodge Valley in okrog "Bozeman". Po drugih je pa sonce požgalo vse in se ne vidi drugega, kot ožgan osatje in puščava.

Delavske razmere v splošnem niso nič kaj povoljne v Montani. V nekaterih krajih obratujejo sicer le prilično dobro, kot n. pr. v Red Lodge in nekaj rudnikov v Bear Creeku. Toda v drugih večjih industrijskih središčih imajo pa večinoma delavske boje za povišanje plače ali za druge stvari. Kakor sem čital v buttskih časniki, so delavci v Butte, kateri so vpisani v tamskih hakrenih rudnikih izvojevali en dolar povžkanja plače na dan.

Kar se tiče življenskih razmer v Montani, pa presegajo že vse meje. Trgovci, in to vsi brez izjeme, veletrogevi ali navadni groceristi takorekoc izjemajo delavce s pretiranimi cenami za živila, katere so takorekoc vsak dan dražja. V časniki vedno čitam, da je treba nastopiti proti profitarstvu, toda klub temu dražijo življenske potrebine. V nekem tukajšnjem mestu, Mlatone je

menda, sem plačal 25c za tri drobne hruške. Ako ni to navadno roparstvo, potem pa ne vem kaj naj se imenuje rop.

Sploh je čuda, da se more delavec preživeti v sedanjih druginji in nekateri obetajo, da bo še dražje. Radoveden sem, kam bo to prišlo.

Na poti iz Montane v deželo pelina, "Wyoming", se najtopleje zahvaljujem vsem rojakom, ki so mi pomagali pri agitaciji za list "Prosveta" ter me tako gostoljubno vzprejeli v vseh naselbinah. Priporočam se rojakom v Wyomingu.

Frank Richter, potovalni zastopnik "Prosvete."

Livingston, Ill. — V tukajšnji okolici so delavske razmere skoro iste, kot po drugih naselbinah. Druginja je pa menda še večja, kot n. pr. v Springfieldu.

Mesto Livingston je jako čedno mesto, ulice so široke in snazne in sploh vse je v najlepšem redu. Prebivalcev je menda nekaj nad en tisoč in so večinoma Francozi in Italijani, pravih pristnih "Jenkijev" ni opaziti. Italijani so pa menda itak raztreseni po po vsi Ameriki in v vsakem najmanjšem gnezdu jih je opaziti neko. Slovencev je tudi še precej naseljenih v tukajšnjem mestu ter vzdržujejo več podpornih društev. Sploh so tukajšnji rojaki jako zavedni in solidarni ter pomagajo drug drugemu.

Njih vzajemnost se je najbolje pokazala v slučaju, ko sta bila dva rojaka zaprta radi proslave prvega maja. Obsojena sta bila na šestdeset dolarjev globo vsak. Ker so pa delavske razmere slabe in druginja velika, in šestdeset dolarjev se je precej pozna v sedanjih časih, jima je društvo prišlo na pomoč ter pomagalo plačati ono denarno globo. Iz tega se razvidi resnična bratska ljubezen in pravo bratstvo. Sploh se nam opazi tukaj onega nasprotna in strankarstva, kot se opazi po drugih naselbinah. Obiskal sem veliko rojakov v tukajšnji naselbini in pri vsakem sem opazil navadne liste, kot n. pr. "Prosveta", "Enakopravnost" in sploh vse napredne liste. Iz tega se razvidi, da se rojaki zanimajo za napredek v vseh oirih in ne samo v enem.

Tukajšnji rojaki se tudi zelo zanimajo za kokošorejo, kravrejo in konjenrejo, ter tudi kozlerejo. Pa brez zamere, rojaki, pri čem rojaku sem menda opazil deset mladih kozličev. Sploh se reja kozlov in koz laplača, ker so ti zadovoljni z vsako hrano. Mleko se pridobiva potem doma, katero je jako zdravo ter redilno. Pri sem ga sam in moram priznati, da se mi bolj dopade, kot pa ono kravje, katerega kupujemo po prodajalnah.

Moja najlepša hvala vsem rojakom, ki ste me postregli ter tako prijazno vzprejeli. Želim vsem skupaj največ uspeha.

F. B.

East Moline, Ill. — Kot je bilo že poročano pred par dnevi, so stopili v stavko uslužbenci na cestni železnici, ker družba ni hotel priznati njih zahtev. Po petdnevni stavki se je družba podala in privolila v delavske zahteve, da katerih so bili upravičeni.

Stavka v železniških delavcih se nadaljuje. Pogajanja med delavskimi voditelji ter družbo se vršijo.

Poročevalec.

ŽIVLJENSKI TROŠKI SO SE PODRAŽILI V PETIH LETIH ZA 71%.

Boston, Mass. — Odbor "Narodni Industrijske konference" naznanja, da so se življenski troški za delavce podražili za eden in sedemdeset odstotkov, odkar je izbruhnila svetovna vojna pa do julija 1919.

Živila so se podražila za 85%, stanarstva za 25%, obleka za 100% in kurjava in razsvetljava pa za 57%.

Ta proračun je povprečen, kajti v nekaterih mestih so življenski troški višji v drugih pa nižji.

STRELA JE ZANETILA DO STO NOVIH GODINIH POŽAROV.

Missoula, Mont. — V silni nevihti, ki je divjala prek severnega dela države Idaho in zapadnega dela Montane, je strela zanetila najmanj okoli sto novih gozdnih požarov. Močan veter je pa razpihal ogenj na vse strani.

Ernest. H. Haeckel.

Profesor Ernst Heinrich Haeckel, ki je umrl v Jeni zadnjo soboto — kakor smo poročali v večerajšnji "Prosveti" — se je rodil 16. februarja 1834 v Potsdamu. Ko je dovršil srednje šole, se je na željo svojega očeta posvetil medicini, dasiravno ga je bolj veselilo naravoslovje. Zlasti je rad študiral botaniko (rastlinstvo) in med pohajanjem srednjih šol je spisal več razprav o tem predmetu.

Zastravljenost je študiral pod najznamenitejšimi profesorji tedanjega časa in ko je bil promoviran doktorjem medicine, je prišel s prakso v Berlinu.

Ali Haeckel se je bolj zanimal za naravoslovna raziskovanja in neprenehoma je študiral biologijo (nauk o živih organizmih). Njegova želja se je izpolnila, ko je leta 1860 dobil mesto profesorja na vzučelišni v Jeni; to mesto je obdržal 49 let (do leta 1909), ko je stopil v pokoj. Med njegovim službovanjem v Jeni je imel neštete ponudbe za druga, bolj odlična mesta, kije pa vse odklonil.

Leta 1859 je angleški naravoslovec Darwin prvič seznanil svet s svojo teorijo o postanku vrst. Haeckel je ta teorija tako zanimala, da se je vrgel na njo s vso vnuemo in od tedaj je neprestano deloval kot dema roka Darwinova za izpopolnitev te teorije. In ravno ravno ali evolucijska teorija, ki ni, da življenje ni bilo ustvarjeno v sedanjih obliki, kot na primer uči vera, temveč da se je razvilo iz nižjih vrst in oblik v višje in popolnejše vrste in oblike ter da se še vedno razvija dalje — ta teorija je povzdignila Haeckela med največje znanstvenike naše dobe, med svetovne duševne velike.

Po Darwinovi smrti je postal Haeckel vodilni zagovornik in eksponent razvojne teorije v Evropi in njegova odkritja v tem oziru so daleč prekosila dela Darwina in Wallaceja. Vsa znanost, kar je ima svet danes o evoluciji v biološki smeri, temelji v veliki meri na Haeckelovih prispevkih; moderni svet se ima zahvaliti njemu za obogatitje te znanosti. Darwin je odkril principe in položil znanstveni temelj razvojni teoriji, to se ne da utajiti; ravno tako je dosti pripomogel Wallace. Ali Haeckel je izšil mnoge pojme, ki so bili za časa Darwina še megleni, in podal je svetlo novo zbirko znanstvenih resnic, ki takrat še niso bile znane.

Njegova knjiga "Razvoj človeka" je razširjena in znana po vsem svetu. Spisal je pa še druge knjige in nebrojne sestavke v poučnih revijah. Kako plodovit delavec je bil Haeckel, dokazuje dejstvo, da njegova literarna zbirka znaša blizu 30,000 tiskanih strani, oziroma približno petdeset knjig. Njegova najvažnejša književna dela so že davno prevedena v petnajst različnih jezikov. Tudi Slovenci imamo nekaj odlomkov iz Haeckelovih del, na primer iz "Svetovnih ugank", kar je pa žal le drobtinica tega, s čemer je nemški učenjak obogatil znanstveno slovstvo.

Nekateri Haeckelove knjige so epikalne. Sam Darwin je v predgovoru svoje knjige "Descent of Man" priznal, da Haeckel poseduje v mnogih oirih več znanja o evoluciji, kakor on sam.

Haeckelova raziskovanja nče, da ni bilo nobenega stvarstva. Življenje, čigar kal je večna, se je razvilo iz najnižje celice do sedanjih oblik. Vsaka živa celica poseduje poleg fizičnih lastnosti tudi psihično življenje in pomnoževanje ter oblikovanje teh celic izpopolnjuje tudi psihično (duševno, miselno) funkcijo dotičnega bitja. Tako se je po njegovih nazorih razvil tudi človek iz ene same, najnižje celice, ki se imenuje "protoplasma", skozi dolgo vrsto življskih stvorov do njegove sedanje oblike in razvija se še dalje. In kakor se je razvila vsaka živa iz najenostavnejših celic, tako se je razvil tudi človekove miselni aparat iz duše brutalne zver.

Na podlagi svojih odkritij je Haeckel zavrnil vero v neumrjost duše, svobodo volje in v omejenega Boga. Njegova vera je bila "monizem", to je da sta telo in duša, Bog in svet, smov in sila eno in isto, enotnost organiki in neorganičnih elementov. Haeckel je mrtve, toda njegova upuščina živi in to živila. Osta-

vil je veliko število učencev, nadaljujejo, kjer je on pustil. Nj uk razvoja je danes tako krepko utrjen z živimi dokazi resnice, da ga nasprotniki nikdar ne izpodročijo. Neveda, ki ima svoje sredice v zagovornikih starih verskih dogem, je dovolj poskusila, da bi raztrgala Haeckelova razkritja, ali bilo j zastoj. Resnica živi, dan ravno se mora ljuto boriti za vsa svoj korak.

Slava njegovemu sponinu!

KAJ SE VNU ZDI VELEMI SARJEM AVTOKRATIČNO.

Chicago, Ill. — Mesarji so pvalili nekateri farmarje in živinorejce, da se razgovarjajo o položaju, ki so ga ustvarili sami monopolizacije mesne industrije. Mesarjem najbolj leži v želodcu Kendrick-Kenyonova zakonika predloga za regulacijo mesne industrije. Ta predloga je tvoril predmet, o katerem so se razgovarjali mesarji. Glavno besedo imel mesar Armour, ki je dejal svojim poslušalcem, da je predloga avtokratična.

Seveda Armour ni rekel, da je avtokratično, če mesarji rečejo. Na, farmar toliko ti plačamo za tvoj prašice. Če jih prodas po tenceni, dobiš denar. Ako ne, pa pidi z njimi domov. — Farmar glej toliko boš plačal, ker si imel prašice en dan v naših živinikih stajah. Če nimas denarja, bomo kupili tvoje prašice po tržni ceni, ki jo določimo mi. Kolikor dal se boš obotavljal, toliko večji bo do tvoji stroški, in še se nekdanji odlask, se lahko dogodi, pojdeš domov brez prašic in denarja.

Konzument, meso je po taklenci, če hočeš plačati, ga boš jedel, če pa boš brze njega. — Delavec, če hočeš delati za tole mendo, tedaj lahko delaš, če ne, se poberi izpred oči, ker se ti lahko dogodi, da boš aretiran radi ne spodobnega obnašanja, ako je u no ne odkuril od tukaj.

Taka j mesarska avtokratičnate, katere pa seveda gospodje mesarji niso obsojali, ker je po njmnenju tako postopanje demokatično!

TOLOVAJI SO ODNESLI M GAT PLEN Z BANKE.

Belokolne bandite je vodil mamorec.

South Holland, Ill. — Štirje topoljni banditje, katere je volpriletel zamorec, so oropali takajno banko za \$7,450 v gotovini in zadolžnicah svobode. Banditi so po izvršenem ropu zaprli bankne uslužbence za železno omreje, ki obdaja varnostno shrambo. Štirje tisočaki so bili v gotovni, drugo pa v zadolžnicah svobode.

Na banki so bile tri osebe, ki so banditje nepričakovano vstopili in zapovedali, naj navzoči dajo roke kvisko, ako žele, da jim nič žalega ne zgodi. Prvi vstopil zamorec, nakar so se njim prikazali drugi banditje. Zamorec, ki je bil nekakšen voltolovalec, je ukazal odpreti varnostno shrambo. Blagajnik M. J. Waterman je vbojal, kajti banditu je nastavl samokres na prda, da je lahko razumel, da se ne la. Banditje so hitro pobesali denar in zadolžnice svobode v vrelo ukazali so uslužbenem, da vsa pijo za železno omrežje, nakar se odpravili v avtomobilu in proti Chicagu.

Pred odhodom je bil eden bitov tako neopameten, da je zaprašeni mlči pustil oditi rok.

V PITTSBURGHU OBLJUB JEJO SOD MOKE PO \$10.

Pittsburgh, Pa. — James F. Malone, ravnatelj v departmanta potrebnih, je naznanil, da je sod moka prodajal po deset dolarjev. Moka v vrečah po 25 funtov prodana po \$1.30 do \$1.35. Meko pride tudi druge blage armadnih skladišč v Baltimore, Blago, zloženo v savoje, bo prodano po dolarju do dveh dolarjev. Zdej sta usročena dva lezniška voza, naložena s blagom.

VELIKA POTRIPKA LADJA NARODLA.

Boston, Mass. — Farnik "New Star", ki je odpisal od tukaj, Yarmouth, N. S., je nasedel na Green Islandu, šest milj od Yarmoutha. Na krovu ima 285 pasirjev. Nezgoda se je dogodila megli.

Celovec.

JOHN NEMETH STATE BANK.
1597 SECOND AVE. NEW YORK, N. Y.

